

Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1990

- en projektrapport

The Kentish Plover Charadrius alexandrinus in Scania, South Sweden, 1990 — a report from a conservation project.

Paul Eric Jönsson

Meddelande nr 139 från Falsterbo Fågelstation

Den svartbenta strandpiparen är en av Sveriges sällsyntaste häckfåglar (Risberg 1990) och tillika ett av vårt lands mest hotade ryggradsdjur. Som sådant har den svartbenta strandpiparen i ca 15 år nu haft den tvivelaktiga äran att vara placerad i kategori 1 på den officiella svenska listan över hotade djur och växter (Ahlén 1977, Ahlén & Tjernberg 1988). "Kategori 1" betyder "Akut hotad", dvs. "art (taxon) som löper risk att försvinna som reproducerande population inom en nära framtid om hotfaktorerna inte snarast undanröjes" (Ahlén 1977, sid. 110). Hittills har den svartbenta strandpiparen lyckats hålla sig kvar som svensk (skånsk) häckfågel, men hotfaktorerna kan ännu inte sägas vara undanröjda och situationen blir onekligen alltmer kritisk för varje år som går!

"Projekt Svartbent strandpipare" startade 1982 med syfte att studera den skånska populationen och ta fram kunskapsunderlag för konkreta åtgärder som kan förbättra artens överlevnadsvillkor. Projektet genomförde således sitt nionde verksamhetsår 1990. Sedan 1985 har projektet haft stöd av Världsnaturfonden (WWF) och drivs sedan 1987 i regi av Skånes Ornitologiska Förening och Falsterbo Fågelstation. Denna rapport över verksamheten är den sjunde i ordningen. Tidigare rapporter har varit publicerade i *Anser* och *Vår Fågelvärld* (Jönsson 1983, 1986, 1987, 1989a, 1989b, samt Andell & Jönsson 1986).

Arbetsinsats

Under tiden 15 mars till 1 augusti 1990 genomfördes regelbundna inventeringar av kända och potentiella häcklokaler i SV Skåne. Liksom tidigare år ägnades huvuddelen av fältarbetet åt registrering av färgringmärkta individer (alla fåglar utom en hane var märkta den 20 maj), fastställande av parkonstellationer, samt kontroll av häckningsutfallet för påträffade bon. Samtliga kläckta ungar individualmärktes med en metallring och två färgade plastringar.

Observationer rörande habitatutnyttjande och födoval registrerades fortlöpande, liksom interaktioner med andra arter, predation och störningar. Vid den ena av de två huvudlokalerna, Ängsnäset vid Skanörs Ljung, inhägnades större delen av häcknings-

området med el-stängsel som skydd mot bopredation från rävar (se Jönsson 1986, 1987, 1989a). El-hägnat kompletterades i år dessutom med ett finmaskigt fårnät längs de mest sårbara avsnitten (se Jönsson 1989b). För att ytterligare minska risken för bopredation vid Ängsnäset bedrevs dessutom fångst och skydds jakt på räv, mink och kråka.

I samråd med Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen och djurhållaren på Skanörs Ljung, reglerades betesdriften på Ängsnäset så att störningarna för fåglarna skulle bli minimala. Kring Ängsnäset och Skanörs Ljung uppsattes också särskilda informationsskyltar med upplysningar om projektet. På uppdrag av Vellinge kommun utförde Falsterbo Fågelstation, liksom 1988 och 1989, dessutom regelbunden bevakning och tillsyn av fågelskyddsområdena på Falsterbohalvön, däribland Ängsnäset, under tiden 1 april — 15 juli.

På den andra huvudlokalen, Vellinge ängar vid Foteviken, har inga särskilda skyddsåtgärder vidtagits. Området är, till skillnad från Ängsnäset, inte heller belagt med beträdnadsförbud under fåglarnas häckningstid.

Svartbent strandpipare på Vellinge ängar, maj 1990

Foto: Jan Elmelid/N

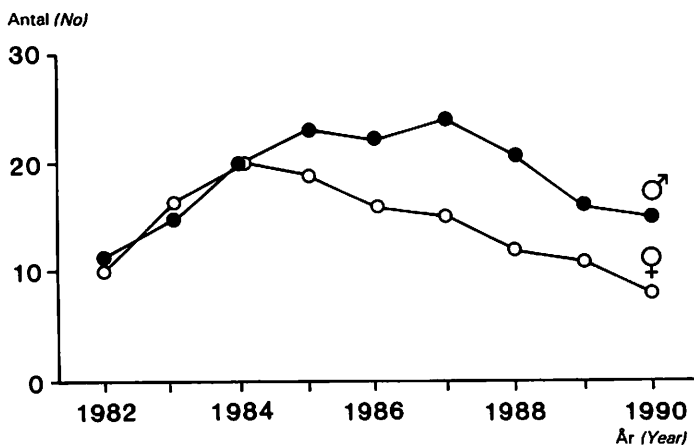
Populationsstorlek

Under häckningssäsongen 1990 iaktogs totalt 23 vuxna svartbenta strandpipare i sydvästra Skåne, därav minst 15 hanar och 8 honor (Fig. 1), vilket är en minskning med 4 fåglar (-15%) jämfört med 1989 (Jönsson 1989b). Minskningen var störst för honorna (-3 ex) vilket medförde att antalet honor blev det lägsta som noterats sedan projektet startade 1982. Efter en viss utjämning under 1989, försköts åter könskvoten i populationen starkt till hanarnas fördel så att det under 1990 gick 1.9 hanar på varje hona.

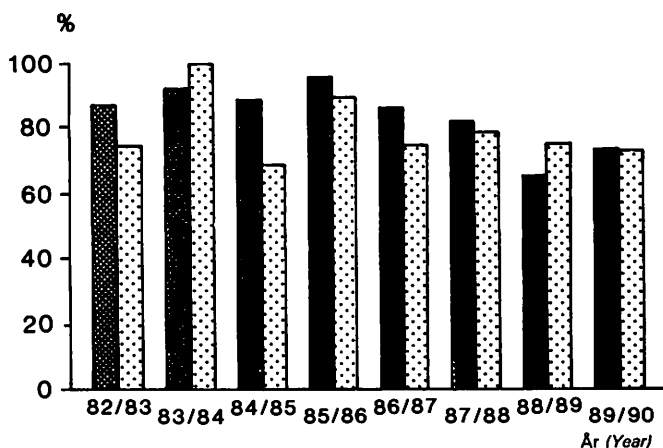
Vinteröverlevnaden hos de gamla fåglarna, uttryckt som återkomstfrekvensen mellan 1989 och 1990, var för bägge könen ca 73% ($n_{89} = 26$), vilket är klart lägre än genomsnittet för åren 1982-1989, på ca 82% (Fig. 2).

Två tidigare omärkta hanar fångades och individmärktes, varav den ene sannolikt var en nykomling medan den andre funnits i SV Skåne åtminstone sedan 1987. Den

enda återstående omärkta fågeln var en blek, troligen tvåårig hane som sågs redan 1989. Inga nya eller omärkta honor sågs under året och ej heller några nya pullmärkta ett-eller tvååringar.

Figur 1. Populationsutveckling hos svartbenta strandpiparen i SV Skåne 1982-1990.
Population development of the Kentish Plover in SW Scania, 1982-1990.

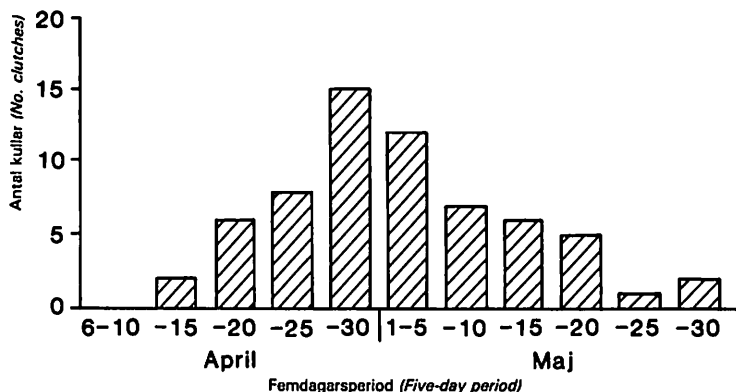
Figur 2. Årlig återkomstfrekvens hos adulta svartbenta strandpipare i SV Skåne 1982-1990. Siffrorna baseras på andelen fåglar som observerats år 2, och som fanns i området år 1. Mörka staplar = hanner, ljusa staplar = honor.

Yearly return-rates of adult Kentish Plovers in SW Scania, 1982-1990. Figures are based on the proportion of birds observed in year two, that were known to have been in the area in year one. Dark bars = males, light bars = females.

Häckningen 1990

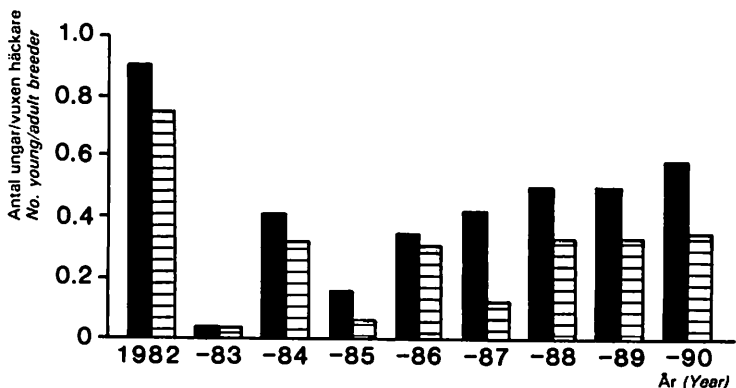
Efter den tredje mycket milda vintern i rad återkom de första svartbenta strandpiparna rekordtidigt (igen!). Den 17.3 sågs en hane på Vellinge ängar, vilket är den hittills tidigaste kända observationen i landet (Jönsson 1983, 1989b). Den första honan dök upp en dryg vecka senare på samma lokal.

Årets rekordtidiga ankomst följdes (till skillnad från 1989) också av en mycket tidig häckningsstart. Den första kullen påbörjades den 15.4 och mediandatum för 6 säkra förstakullar var den 25.4, vilket kan jämföras med mediandatum för samtliga förstakullar åren 1981-1989 ($n = 59$) som är den 2.5 (se Fig. 3).

Figur 3. Äggläggningstid för säkra förstakullar ($n = 59$) av svartbent strandpipare i SV Skåne 1981-1990.

Clutch-initiation for definite first-clutches of Kentish Plovers in SW Scania, 1981-1990.

Figur 4. Ungproduktion hos den skånska populationen av svartbent strandpipare 1982-1990. Svarta staplar = kläckta ungar, streckade staplar = flygga ungar.

Production of young in the Scanian Kentish Plover-population, 1982-1990. Black bars = hatching-rate, hatched bars = fledging-rate.

Totalt konstaterades 8 honor och 9 hanar häcka; en hona gjorde två häckningsförsök med olika hanar, och sammanlagt 10 bon påträffades, därav 6 på Ängsnäset och 4 på Vellinge ängar. Ett par som misslyckats med en förstakull vid Foteviken, gjorde senare ett nytt försök på Ängsnäset. På övriga tänkbara lokaler i området, bl.a. Skanörs revlar och Flommen, gjordes inga observationer som tydde på häckningsförsök.

Av de 10 kontrollerade kullarna kläckte 4 (40%), därav tre på Vellinge ängar och en på Ängsnäset. Av de totalt 10 kläckta ungarna blev minst 6 (60%) flygga, samtliga dessa på Vellinge ängar och troligen ingen på Ängsnäset. Ungöverlevnaden är därmed något lägre än genomsnittet för åren 1982-1989 som låg på ca 69% (Jönsson 1989a,b).

Den sammanlagda ungproduktionen på 0.35 flygga ungar per vuxen häckande fågel är jämförbar med produktionen under de senaste tre åren (Fig. 4), men fortfarande något under den nivå som teoretiskt sett krävs för att populationen skall vara stabil (se Jönsson 1989a,b).

Sedan räven försvann har predationstrycket blivit lägre vid Foteviken

Foto: Jan Elmelid/N

Predation och störningar

Sex av de 10 kontrollerade äggkullarna blev plundrade före kläckning, därav fem på Ängsnäset och en på Vellinge ängar. Intressant nog kläckte alltså bara en kull av sex på Ängsnäset, medan tre av fyra kullar kläckte på Vellinge ängar. Detta trots att predationsdämpande åtgärder (el-stängsel och skydds jakt) endast satts in vid Ängsnäset!

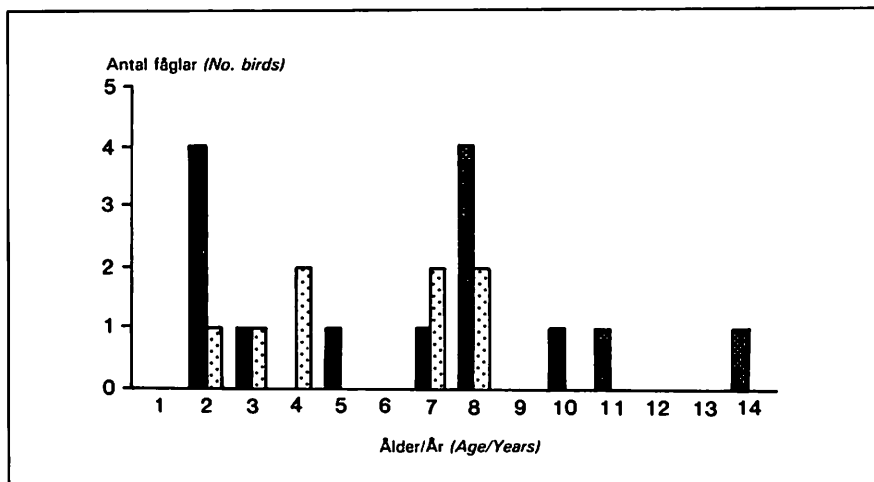
Predationstrycket i Foteviksområdet har emellertid minskat dramatiskt efter rävens försvinnande där (se Jönsson 1990) vilket förklarar det relativt goda resultatet för strandpiparna. På Ängsnäset hölls rävarna borta med el-stängsel och fårnät, men istället uppträdde mink och kråka mera frekvent än tidigare. Minst två av de plundrade äggkullarna blev tagna av mink (bitmärken i äggskalsrester) medan de övriga troligen togs av kråkor. De tre ungarna från den enda kläckta kullen på Ängsnäset försvann efter 4-5 dagar och sannolikt blev de också kråkmat. Den enda plundrade kullen på Vellinge ängar togs två dygn före kläckning av kråkor.

Inga direkta övriga störningar kunde konstateras på Ängsnäset (beträdnadsförbud råder ju som bekant under tiden 1.4 - 15.7!) även om det försigår en omfattande mänsklig aktivitet på båda sidor om reservatet under hela häckningssäsongen. På Vellinge ängar utgör den ökande ridningen ännu så länge den enda allvarliga störningskällan. Det lägre predationsrisken i Foteviksområdet jämfört med Falsterbohalvön, är sannolikt den direkta orsaken till att så många som fyra par strandpipare valde att häcka på Vellinge ängar 1990. Individmärkningen visade också att det var fåglar från Ängsnäset som flyttat dit.

Populationens åldersfördelning

Bland de 23 vuxna fåglar som identifierades under häckningssäsongen var 11 stycken fem år gamla, eller äldre (se Fig. 5). Den äldsta fågeln, en hane, var 14 år gammal (märkt som pull på Ängsnäset 1976) och ytterligare två hanar var 11 respektive minst 10 år gamla. De två äldsta honorna var båda 8 år (märkta som pull 1982).

Den tilltagande åldern hos en stor del av populationen är oroande och kan innebära att risken för en plötslig "krasch" är stor om inte ungförproduktionen förbättras radikalt de närmaste åren!

Figur 5. Åldersfördelning i den skånska populationen av svartbent strandpipare i maj 1990. För 8 hanar och 2 honor är den angivna åldern en minimisiffra, eftersom dessa fåglar fångats och ringmärkts som adulta, dvs. minst två år gamla. Mörka staplar = hanar, ljusa staplar = honor.

Age-distribution in the Scanian Kentish Plover-population in May 1990. For 8 males and 2 females the figures represent minimum-ages, since these birds were ringed as adults, i.e. at least two years old. Dark bars = males, light bars = females.

Observationer utanför häckplatserna

Normalt ses mycket få svartbenta strandpipare utanför de egentliga häcklokalerna i Skåne och de få som dyker upp på andra ställen tycks oftast vara omärkta fåglar och således ej tillhörande det häckande beståndet (Jönsson 1983, 1989a). Från 1990 har hittills bara inkommit rapporter om en hane (omärkt?) vid Farhult den 15.4 (RKOF) och en fågel vid Rönnen den 17.7 (Gustafsson & Öhman 1990).

Från Själland föreligger andrahandsuppgifter om en färgmärkt fågel från Aflands-hage, Amager, någon gång under våren och två fåglar (varav en märkt) vid Ølsemagle revler i augusti (Johnny Pedersen i brev).

Under 1989 sågs en hona vid Farhult den 4.5 och ett ex. vid Vitemölle (!) den 2 och 13.7 (Cherrug m.fl. 1990). Ingen av dessa båda fåglar har rapporterats vara ringmärkta. Samma år har också rapporterats 3 märkta fåglar (2 hanar + 1 hona) från Amager den 10.6 (Preben Berg och Axel Schaeffer i brev) och en märkt hane från Ølsemagle den 22.7 (Torben Jensen i brev).

1991 ett avgörande år?

Den fortsatt dåliga ungproduktionen har lett till att den skånska populationen av svartbent strandpipare minskat successivt från ca 40 individer 1985 till 23 fåglar 1990 (se Fig. 1). Om denna nedåtgående utveckling inte hejdas, kommer arten förmodligen att vara försvunnen som svensk häckfågel redan 1995 eller 1996!

Den faktor som utgör det absolut största akuta hotet är naturligtvis den omfattande bopredationen. Om inte den kan begränsas finns det mycket små möjligheter för arten att överleva i Skåne. Därtill kommer den ökande risken att allt fler fåglar (särskilt honor) ej återvänder till Skåne efter vintervistelsen i SV Europa/NV Afrika utan väljer att stanna "på vägen upp" för att fylla på de glesnande bestånden i t.ex. Holland, Tyskland eller Danmark (se Jönsson 1989a,c).

Med endast 8 honor i populationen har situationen nu blivit mycket kritisk och en vändning måste sannolikt ske under 1991 för att oddsen för fortsatt överlevnad inte skall bli orimligt dåliga. Projektet kommer därför att satsa alla resurser på att så effektivt som möjligt förhindra bopredationen. Utöver redan vidtagna åtgärder (se ovan) kommer påträffade bon att förses med "skyddsburar" som bl.a. effektivt hindrar kråkor och andra fågelpredatorer från att komma åt äggen. Olika varianter av sådana skyddsburar har med mycket stor framgång används för att begränsa boförlusterna hos den i Nordamerika hotade arten Piping Plover *Charadrius melodus* (se ex. Rimmer & Deblinger 1990).

En ljusglimt i mörkret under 1990 var den rekordstora andelen häckningar i Foteviken, där predationstrycket efter rävens försvinnande uppenbarligen är betydligt lägre än på Ängsnäset (Jönsson 1990). Tre av fyra kullar kläckte, vilket är ett relativt sett mycket gott resultat och situationen för arten skulle kunna förbättras avsevärt om ännu fler fåglar valde att flytta från Ängsnäset till Foteviken under den kommande säsongen!

Svartbenta strandpiparen - en internationellt hotad art!

Trots artens vidsträckt geografiska utbredning tyder nu allt fler rapporter från olika länder på att den svartbenta strandpiparen håller på att bli en internationellt hotad art. För att närmare kartlägga artens status och de olika hotfaktorer som kan finnas, har the Wader Study Group (som är en internationell sammanslutning av ornitologer med specialintresse för vadare) tagit initiativ till ett internationellt projekt kring svartbent strandpipare i främst Europa och angränsande delar av Afrika och Mellanöstern. Projektet startar under 1991 och har redan kontakter med intresserade deltagare i ett 15-tal länder, inkl. Sovjetunionen.

Förutom att samla in aktuell information om häckpopulationernas utbredning, storlek och utveckling, hoppas projektet även kunna definiera viktiga rastnings- och övervintringsplatser för olika europeiska bestånd, samt i slutändan initiera direkta skyddsåtgärder på internationellt viktiga lokaler (se Jönsson m.fl., in press).

Tack,

till Nils Kjellén, som medverkade i fältarbetet under 1990, och till Per Andell, Åke Andersson, Anders Jönsson, Lars Nilsson och Ola Svensson för kompletterande observationer från häckplatserna. Stort tack också till Kenneth Pettersson och Ola Svensson för hjälp med tillsyn och skyddsjakt vid Ängsnäset, samt till Vellinge kommun (Göran Holm, Hans-Erik Johansson, Tore Uddberg), Skogsvårdsstyrelsen i M-län (Hans Ohlsson, Leif Sand och arbetslaget på Näset), LV 4 (Lt. Törnqvist) och Länsstyrelsens Miljövårdsenhet (Lars Knutsson) för gott samarbete.

1991 måste bli ett bra år ur häckningssynpunkt om den svartbenta strandpiparen skall fortsätta att vara skånsk häckfågel.

Foto: Jan Elmelid/N

Litteratur

- Ahlén, I. 1977. Faunavård. Om bevarande av hotade djurarter i Sverige. Liber, Stockholm. 256 sid.
- Ahlén, I. & Tjernberg, M. 1988. Hotade och sällsynta ryggradsdjur i Sverige. - Sveriges Natur 79, nr 2:31-42.
- Andell, P. & Jönsson, P.E. 1986. Projekt svartbent strandpipare - en presentation samt redovisning av 1985 års arbete. - Vår Fågelvärld 45:85-92.
- Cherrug, S., Gustavsson, H.-Å., Lindén, A., Petersson, B., Simonsson, R. & Ståhl, K. 1990. Fåglar i Skåne 1989. - Anser, Suppl. 27:42.
- Gustafsson, D. & Öhman, E. 1990. Aktuella observationer. - Vår Fågelvärld 49:383-384.

- Jönsson, P.E. 1983. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Sverige - historik, nuvarande förekomst och häckningsbiologi. - Anser 22:209-230.
- 1986. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1986 - en projekt-rapport. - Anser 25:237-244.
- 1987. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1987 - en projekt-rapport. - Anser 26:259-264.
- 1989a. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1988 - en projekt-rapport. - Anser 28:25-36.
- 1989b. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1989 - en projekt-rapport. - Anser 28:251-258.
- 1989c. Brist på honor hotar Sveriges raraste vadare. - WWF-EKO 2, nr 2:20-21.
- 1990. Kärrsnäppan *Calidris alpina schinzii* som häckfågel i Skåne 1990 - numerär, kläckningsframgång och populationsutveckling. - Anser 29:261-272.
- Jönsson, P.E., Meininger, P.L., Schulz, R. & Székely, T. The WSG Kentish Plover Project. - Wader Study Group Bull. (in press)
- KOF. 1990. Rapport från Kullabygdens Ornitologiska Förening 21:27.
- Rimmer, D.W. & Deblinger, R.D. 1990. Use of predator exclosures to protect Piping Plover nests. - J. Field Ornithol. 61:217-223.
- Risberg, L. 1990. Sveriges Fåglar. - Vår Fågelvärld, suppl. nr 14.

Summary

The small and declining population of Kentish Plovers *Charadrius alexandrinus* in SW Scania was studied in 1990 in the ninth successive year following the initiation in 1982 of the Swedish "Kentish Plover-project" (see Jönsson 1983, 1986, 1987, 1989a, 1989b, Andell & Jönsson 1986). In 1990 a total of at least 23 adult birds (15 males and 8 females) were present at two breeding sites near Falsterbo in south-westernmost Scania (Fig. 1). On 20 May, all birds except one male were individually colour-ringed.

The return-rate of 26 adults present in 1989 was 73% (both sexes combined), which is somewhat lower than the average of about 82% for the years 1982-1989 (Fig. 2).

The birds arrived unusually early after the third very mild winter in succession, with the first male present already on 17 March. The onset of breeding was also the earliest recorded since the study started in 1982: median date for start of egg-laying in true first-clutches was 25 April ($n=6$), which is a week earlier than the average for the years 1982-1989 (2 May, $n=59$). See Fig. 3).

All 8 females made a total of at least 10 breeding attempts with 9 different males. One female changed mates between first and replacement clutches. Out of the 10 clutches controlled, 4 hatched altogether 10 chicks, whereof at least 6 were successfully fledged. This is equal to a fledging-rate of about 0.35 young/breeding adult, which is comparable to the production in the last three years (Fig. 4), but still theoretically too low to maintain a stable population (see Jönsson 1989a,b).

Six egg-clutches were lost to predators, mainly Crows *Corvus corone* and Minks *Mustela vison*. Predation from Red Foxes *Vulpes vulpes* was controlled at Ängsnäset (the main breeding site) by means of an electric fence, while there were no Foxes present at the other breeding site due to an outbreak of sarcoptic mange in that Fox-population in 1987 (see Jönsson 1990). At Ängsnäset, predator-control was also maintained by trapping and shooting of Crows and Minks.

The increasing age of the individual breeders in the population is becoming a matter of serious concern. Out of the 23 adults present in 1990, 11 were older than 5 years. The oldest bird, a male, was 14 years and two other males 11 and 10 years old, respectively (Fig.5).

As usual, very few Kentish Plovers were seen in Scania outside the breeding areas, but a few colour-ringed birds were seen on the traditional post-breeding stopover sites on Zealand, south of Copenhagen.

*The high frequency of nest-losses continues to be the main threat to the Swedish Kentish Plover population. During the following years all efforts will therefore be aimed at reducing nest-predation as much as possible in order to increase the production of young. For the season of 1991, a type of protective exclosures will be placed around the nests. This method has proved very successful in reducing nest-losses in e.g. various populations of Piping Plovers *Charadrius melodus* in North America (see e.g. Rimmer & Deblinger 1990).*

Following the increasing number of reports from various European countries, confirming an almost continuous decline in Kentish Plover-numbers, an international project on the species has recently been initiated within the Wader Study Group (Jönsson et al., in press).

Paul Eric Jönsson, Ekologihuset, 223 62 Lund.

